

mal que ataca els cabells: «*tòra* (abertura en la punta del cabell): horquilla», Lamarca, «pelo bifurcado que se parte por la punta» (*D.Ag.*); d'aquí se n'extragué un masculí (segons el model dels masculins *verm, cuc, corc*): «*tor* dels cabells» en JMarc, rimant amb *tor* 'toro' (§ 90); «si en los cabels à *tor* o alguna trençada o trencament» en unes receptes de Dies (crec l'hipiatre del S. xv, *D.Ag.*).

D'altra banda també a agents netament animals. Cosa ja antiga en llengua d'oc, on esdevingué el nom de les erugues: «autres maneries de vermes, ayssi con es *erugo*, lo qual in nostra lingua es apellat *thora*», en el *Libre de Suficiencia* de Peyre de Paternas, a. 1349 (Comtat), *Rom.* lxxvii, 229; amb la diftongació en *uá*, pròpia de part de Provença, en la Letra del Pestre Joan (c. 1300): «las grans *toaras*», parlant d'uns suposats animals africans que tenien unes grans banyes en el front [com n'hi té l'eruga] (Suchier, *Denkmäler d. Prov. Lit.* I, 350); i *PDPF* «*tora chenille*». Ja Sauvages i Mistral ens expliquen que el nom de l'erba *tora* s'aplica d'altres «plantes et insectes vénéneux»; es tracta d'un mot provençal i llenguadocià, com precisaren Rohlfz (*ZRPf.* lvi, 387-9) i Steiger (*VRom.* II, 302-3).

Però també rossellonès, parlant d'una romàntica font abandonada: «Mirin aqueix pobre bací: / *tores*, papes, grapaus, ara sols s'hi passen; / per les mates que lo voregen / llauen cargols, baven llimaucs, / les taupes fan bòsses i traucs / ---», Saisset (explicat «grill que viu dins la terra, cadell», *Catal. d. R.*, 183, 254). I a un insecte volador, mena de borinot esbojarrat i fressejant: «en aquestes vaig sentir una gran fressa --- un bleixar monstruós, una alenada rufladora, que ens envaia; no esclata, creix, atabala i retruny més de pressa, en el cervell, la roncadera d'una *tora* esborneiada, que ve a topar amb la nostra orella»; i com a moteig a un noi barroer i temerari: «per què et baraias, *tora*, més que *tora!*», Ruyra (*Pinya de R.* II, 110; I, 28).

¹ La *tore* ens diuen els bearnesos (Palay) és molt amarga, fins al punt que 'amargant' es pot dir adjectivalment *tore, -ro*, en llur dialecte occità. Un poema català del S. xiv pondera «e turments plus amars que *tora*», *Rom.* xx, 1891, 200. No és, doncs, sorprenent que *tuera* s'hagi aplicat a Múrcia (GaSoria) com a nom de la coluquintida, de fruit amarg a tot ser-ho. I potser ja es refereix a aquesta planta l'andònim sevillà (§ 666) en informar-nos de l'opinió d'alguns que la *jerba-túra* és la brònia o norsa blanca, cucurbitàcia com la coluquintida. Altrament també pogué haver-hi relació directa amb el *φθόρος* *oλvoς* o vi abortiu, que es plantava al costat de certes cucurbitàcies, com vol Steiger.

Tora 'terraplé', V. *turó* Toràtic, *toraco*, V. *tòrax* *Torada*, V. *toro* i *torell* *Toral*, V. *torell* *Toralla* (no Lab. 1840-88) si realment existeix és mala grafia per una *aturalla*, V. *aturar*. Els noms de lloc *Toralla, -alles, -allola*, tenen amb *turó* tan poc a veure com el de *Torelló*: vénen de TAURALIA pl., 'jaces o deveses de toros'.

TÒRAX, pres del ll. *thorax, -acis*, gr. *θώραξ* 'bust', 'pit', 'cuirassa'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

DERIV.: *Toràtic* [id.].

CPr. diversos en *toraco*, com ara *toracoscòpia, -opi* [1868]. *Metatòrax. Protòrax. Pneumotòrax*.

Torb, V. *torbar*; és un disbarat usar-lo com a adaptació del ll. *torvus* 'sinistre' (si de cas seria *torve, -va*).

TORBA, 'gleva de terra de què es fa carbó', pres del fr. *tourbe*, i aquest, del francic *TURBA (a.al. ant. *zurb*, ags. *turf* 'terros de gleva', angl. *turf* id. i 'torba', neerl. ant. i frisó ant. *turf*, b.al. i esc. ant. *torf* 'torba'). □ 1.ª doc.: Lab. 1840.

L'havia usat Verduguer en el primer esborrall de l'*All.*, de 1867: «De *torbas* y terrossos y rochs, a la tempesta, / y esquitxoteig, que enllota lo cel, guspirejant, / la dels núvols barreja-s'hi, damunt sa hermosa testa / ---» (però ho canvià en «de terrossedes, còdols ---» en la versió definitiva, vi, 55a). Crec que l'únic lloc de la nostra terra on es fa aquest producte (i per cert, en gran quantitat) és Torreblanca, al N. de CastPna., i allí en diuen *túrba* (1961). Per a la parentela, veg. Gamillscheg, *Rom. Germ.* I, 210. *Túrbia*.

DERIV.: *Torbera. Torbós*.

TORBAR, del ll. TÜRBÄRE 'enterbolir, remoure, agitar', 'torbar', 'pertorbar'. □ 1.ª doc.: c. 1270 Llull, Cerverí.

«Lo cardenal anà --- on desputaven, e parlà ab ells ---: —Natura és de enteniment que entén mills com hom és alegre e pagat que con és irat, cor la ira *torba* l'enteniment, e per açò l'enteniment no pot entendre ço que entendria si hom no era irat»; «venien en aquell loc hòmens e fembres qui *torbaven* Blanquerna en sa oració» (*Blanq., NCl.* II, 157.25, 260.16); i sovint en totes les obres de Llull, p. ex. en el *L. de P. e S. Intenció*, 309, 310. «--- Doní tal colp del front, que --- axí *torbat* e ofés, esde<r>roquém per la scala aval ---», «que yo d'ella axí fos *torbat* ---», «après que hagué tochat algunes vegades a la porta del meu diversori, car jo no li volia obrir, perquè no-m *torbàs*», *BMetge (La Velletona, Riq., 102.5, 106.17, 158.15)*. «Mants vers m'à *torbatz* l'albercs que far queria» escrivia Cerverí de Girona, escarrassat el pobre poeta pel cost de construir-se una casa (4.18). «Philosophia --- per ço car havia --- pietat de Boeci --- ne gità --- les arts poètiques ---; que dix de les dites arts *torbant* Boeci: —¿Qui ha lexades acostar aquestes putanyones --- les quals --- li donaven verí?», *Genebreda (Boeci, p. 21)*.

«--- Del sperit, que no s'adelit, ne s'ocup ne-s *torp* en les coses terrenals», Eiximenis (*Dones*, 215v2, p. 457.6); *dona torbada* consonant amb *orada* en el cap. 94 del *Terç*. «Arzimedès filósof --- com la sue ciutat de Ceraguossa fos presa ---: 'no-m *torps* aquest cercle'», *Breviloqui* de Jn. de Galles (text en *GEO.*, n. on corr. l'err. tip. *portant* per *pintant*). «--- La *dona torbada* ---», *Decam.* (trad. «la donna alquanto *turbata*» IV, § 10, 277.1f.). «Juno del món té una gran partida / --- / Saturn e Mars no *torben* sa gran veu / ---»,